

Дуэльнасьць

БЮЛЕТЭНЬ
КААРДЫНАЦЫЙНАЕ
РАДЫ
КАНФЭДЭРАЦЫІ
БЕЛАРУСКІХ
СУПОЛАК

ЧЭРВЕНЬ — ЛІПЕНЬ 1989 № 4

ШУКАЙЦЕ...

У 1921 г. у Вільні выйшла ў сьвет параўнаўча невялікая праца цікавага і самабытнага беларускага мысьліўцы Ігната Абдзіраловіча /Ігната Канчэускага/ "Адвечным Шляхам /до сьледзіны беларускага сьветагляду/". Праца, якая даволі засяроджана выразіла духоўныя пошукі часткі беларускай інтэлігенцыі ў пераломныя для гісторыі Бацькаўшчыны перыяды, праца, без якое наўрад ці здолеем мы добра зразумець, чаму прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі апынуліся на розныя бакі ня толькі палітычных межаў, чаму Інка Купала называе сваю п'есу "Тутэйшыя" "трагічна-сьмяшлівымі сцэнамі" /разрадка аўт.—У./, не зразумею сэнсу багата якіх дзеяў гэтае п'есы /толькі летась вернутае чытачам/ ды навогул шмат што з рэаліяў тагачаснага жыцьця, тых адрэзкаў гісторыі, якія сёньня хацелі б мы ведаць бяз "белых плямаў".

Чым жа адметная гэтая праца? Найперш тым, што бадай упершыню ў самым шырокім культурным, гістарычным, гісторыка-іласоўскім кантэксьце ставіцца да адмыслова вырашаема праблема сьне п'які беларускага сьветагляду, тэе сьпецыфікі, якую ўперта не хацелі заўважаць розны імперскія навукоўцы зь іх ідэаламі "od morza do morza" ды "Святой Русі" /Заходні ды Усходні вучоныя ў "Тутэйшых"/. Паводле І. Абдзіраловіча, гэтая сьпецыфіка разьвівалася з геаграфічных, гістарычных, палітычных ды ідэалігічных асаблівасьцяў становішча Беларусі ў Эўропе. Месьцячыся блізка ў сэршы кантыненту, Беларусь даволі часта аказвалася арэнай сутыкненьняў і, у той жа час, пэўным пунктам раўнавагі розных культурных ды палітычных павеваў. Затым пра "сярэднестатыстычнага тутэйшага" нельга было сказаць, што ён праваслаўны альбо каталік, вуніт альбо язычнік і да т.п.

Вось гэтая "эўрапейская сярэдзінасьць" прыводзіла ня толькі да таго, што Беларусь /у складзе Вялікага Княства Літоўскага, Рускага

ды Жамойцкага/ давала узоры дэмакратычных інстытутаў ды плюралізму /талерантасьці/ эўрапейскага значэньня, але й да пэўнае "правінцыянасьці" на другія стагодзьдзі /для усходняга суседа — Паўночна-Заходні край, для заходняга — "Крэсы усходне"/.

Менавіта паміж гэтымі Сьцілай ды Харыбдай Захад і Усходу ляжыць, паводле І. Абдзіраловіча, гістарычны шлях беларусаў. "Незалежнасьць" у пэўным сэнсе, так. Сам ён не хаваў сваіх сьмятатняў да ідэі самастойнай беларускай дзяржавы насцьці. Але й не зусім так, бо ён лічыў, што самая на сабе незалежнасьць яшчэ нічога не вырашае, калі не скіраганая на нешта больш высокае ды чалавечэе. І з гэтага пункту І. Абдзіраловіч сур'ёзна крытыкуе чыста палітычную мітасьць "незалежнасьці".

Чым жа недаспадобы І. Абдзіраловічу Захад і Усход /пад якім ён разумее ня толькі былую Расійскую імперыю, але й гэтаксама Савецкую Расію/ Перадусім: іхнім "месіянізмам", павеннымі пераадаваным Чэцэс м'яцэ на сьвоім напыл: Захад — сваім індывідуалізмам і зьянявага да калектыўнасьці, грамадзянасьці; Усход — сваім "звышкалектыўнізмам" зь нівеляваньнем індывідуальнасьці. Але гэта не азначае, што І. Абдзіраловіч вяржа ставіцца да Захад і Усходу.

Наадварот. Ён перакананы, што высьце — у разумным спалучэньні таго каштоўнага, што ёсьць у заходнім ды усходнім тыпах эўрапейскай культуры, а менавіта прыцып вольнага творчага чалавека-калектыўнага. І таму зусім натуральна гучыць у кнізе: "Наша пэкаленьне павінна стаць апошняй чарадой пад пахмурным пэмагненьнем Скарыны: "І на усходзе, і на захадзе — шукайце!". "Трэці шлях", які прапануе І. Абдзіраловіч, — гэта шлях творчасьці, шлях паступовага духовага узвышэньня чалавека, як адзіны раўнаак ад крайнасьцяў "звышкалектыўнізму" і "звышіндывідуалізму". Цікава, што ў сваіх гуманістычных пошуках І. Абдзіраловіч даволі блізка падыходзіць да некаторых падстаўных прынцыпаў марксізму /які ён, між тым, заўзята крытыкаваў/.

У гэтай невяліччай катэты немагчыма не ват закрануць увесь комплекс праблем гэтай багатай на думкі працы. Ды й чытачы самія зробіць свае высновы.

Зэрне кінута пачынальнікамі. Якое жніво будзе ў наступніку, — залежыць ад ашчаднасьці і творчасьці сучаснікаў.

УНУК

АДВЕЧНЫМ ШЛЯХАМ

Час, калі трэба журыша
Душою на сьвежых магілах
Пуста-прынёсшыхся днёу.

М. Багдановіч

/Шасьвячаецца У. І. /

Беларусь, як граніца паміж усходам і захадом. Грунтоўная адзнака беларускай гісторыі — духоўнае ваганьне паміж усходам і захадом. Тыповыя адзнакі усходу і захаду. Мэсыянізм усходу і захаду.

Нашы часы — часы агульнай заблутанасьці, часы паўстаньня праменных, быццам, ідэалаў й іх канечнага зьніканьня праз нядаўгі час... Тое, што раней здавалася чыстым і сьветлым, што-дзённа аплітаецца жыццёвым брудам і пылам. Так зьнікаюць праменьныя ідэалы, пакідаючы распач і безнадзейнасьць. У такіх часы адзінокая чалавечая душа шукае, пераглядаючы усё тое, што здавалася каштоўным, сьвятым і жаданым.

1.

На беларускую справу прызвычаліся глядзець, як на нешта надта нявыразнае, ня маючае ў сабе духу жывога, каторы можа даць беларусам права на законнае сярод іншых народаў існаваньне. У нявыразнасьці беларускай культуры хочучь бачыць духоўную сьмерць народу, яго няздольнасьць вызначыць свой уласны ідэал. Фармальна мы павінны згадзіцца, што ў нас неакрэсьлена культура, што ў нас смутны гістарычны шляхі, але ў гэтым ня можна бачыць духовай беднасьці нашага народу, яго няздольнасьці ўласным крокам ісьці да вытварэньня ўласных формаў жыцьця, — не, жыццёвыя акалічнасьці даводзяць аб іншым, што навет меней здольныя, меней сільныя народы вытварылі культурна-вызначанае жыцьцё. Калі беларускі народ не стварыў выразнай культуры, дык гэта дзеля таго, што ў гістарычнай спадчыне яго была вялікая

трагедня народнага духу, якую перажыць выпала толькі двум-трас эўрапейскім народам: Беларусь ад X веку і да гэтай пары фактычна з'яўляецца полем змаганьня двух кірункаў эўрапейскай, пэўна — арыянскай, культуры — заходняга і усходняга. Граница абодвух уплываў, падзяляючы славянства на два станы, праходзіць праз Беларусь, Украіну і хаваецца ў балканскіх краях.

Дзесяціхвяковае ваганьне сьведчыць пра тое, што беларусы, як украінцы і балканскія славяны не маглі шчыра прылучыцца ні да аднаго ні да другога кірунку. Мы не зрабіліся народам усходу, але не прынялі й культуры Зах. Эўропы. За увесь час нас пачалі зваць цёмным, дзікім народам.

Толькі па форме мы лічыліся каталікамі, або праваслаўнымі, грамадзянамі Масквы і Расеі, або Польшчы. Направер мы былі блаславеннымі і царквы і касцёлы, і "ojczyzna" і "отечества". Толькі найбольш дрэнныя, духова-распусныя элементы нашага народу, як даўней — шляхта, а ў апошнія часы — частка страціўшай сувязь з народамі інтэлігентны, уцяклі ад беларускага карэньня, пакідаючы народ на свой уласны лёс. І народ застаўся жыць сам па сабе: духоўным жыццём — з ідэаламі і пераконаньнямі паганскай веры, гаспадарчым — з прадпрадвечнымі прыладамі земляробства: сахой, драўлянай бараной, цэпам і жорнамі, у тым "вечным бары", аб каторым так жудасна дзе наш беларускі паэт.

Але адмовіўшыся ад карысьці выразнай культуры ў яе поўнасьці, народ схваў незалежнасьць свайго духу. І вось, зараз, калі набліжаецца вялікі крызіс дачасовых ідэалаў, калі ўся культура знаходзіцца ў небяспецы і гатова разваліцца ў руіны, беларускі народ, — як бышам зьнімаючы з яго векавыя ланцугі, — прабуджаецца да жыцьця, да шуканьня новых ідэалаў, да стварэньня новых падставаў чалавечага жыцьця.

Гэта — праўда, што мы мала маем, гэта — праўда, што мы шукалі па чужых дарогах і, не знайшоўшы, або здрадзілі бацькаўшчыну і шлі да чужынцаў, або вагаліся паміж варожымі кірункамі. Але зараз прыходзіць час, калі багач зрабіўся бедак і пойдзе на вялікі шлях шукаць з намі, гаротнымі, новага багачства, новага чалавечага ідэалу. А з глыбіні якоў пазірае на нас Скарына, такі-ж вагаўшыся і шукаючы, і, жадаючы нас, кажа: "Над зямлі хвалімі Дзевіны я быў візантыйцам — Крым, а ў Кракаве, куды мяне пацягнула за эўрапейскаю ведай — лацінкам Францішкам. А дапраўды, я ня быў ні Крым, ні Францішкам, а быў вольным, незалежным духам, якога вы шукаеце, духам агульначалавечым толькі ў беларускай скуру. Шукайце-ж!"

х х х

Ваганьне паміж усходам і захадам і шчырае няпрыхільнасьць ні да аднаго ні да другога — з'яўляецца асноўнаю адзнакаю гісторыі беларускага народу. Прыклад Скарыны, аб якім да гэтай пары ня ведама, хто ён быў такі, ці каталік, ці праваслаўны, і пэўна, што і той і другі разам, адбівае гэтае зьявішча беларускага духу ў індывідуальнасьці, у душы нашага першага інтэлігента. Гэтую рысу беларуская народная інтэлігенцыя захавала і да нашай пары, але як бачым, на тое ёсьць гістарычныя прычыны.

У X веку славяншчына прымае хрест, а разам шмат чаго, як спадчыну з гаспадарска-сьвённага, эканамічнага і духовага ўстрою Візантыя-Рымскай Імпэрыі. Заходнія славяны бяруць лацінскі ўзор, усходнія — візантыцкі. Беларусь апыняецца паміж варожымі кірункамі. Об'ектыўны стан рэчаў вымагае прыняць новае культуры, але гэтая культура ня творацца арганічна, а накідаецца неперапрацаваная народным духам. Усходнія і заходнія славяны прымаюць эўрапейскую культуру з яе фармальнага боку. Беларусь з гэтага часу пачынае вагацца. Як тая Рагнеда, узятая ў палон кн. Валадзімірам, Беларусь павінна хрысьціць сваіх дзяцей пад прымусам на усходні ўзор, але выховае

іх на стары капыл паганцамі, у нялюбасці да Усходняга хрысьціянства. Крывая барацьба паміж кіеўскімі і полацкімі/беларускімі/ князямі вызначае той час беларускай гісторыі і адбіваецца навет у "Слове аб палку Ігараве", дзе пецца аб вялікай бойцы на Нямізе, ля Менску. Гэты-ж літаратурны памятник адбівае і другую рысу тагачасных беларусаў: зрабіўшыся хрысьціянамі, яны не запамнілі аб сваіх ста-

рых пераконаньнях; князь Усяслаў Чараўнік — добры хрысьціянін: ён слухае ўраню ў Полацку, але абяртаецца сівым ваўком і бяжыць да кіеўскай Сафіі на абедню.

Прыхільнасьць да староў паганскай веры зрабіла тое, што ў XIII в. Беларусь злучаецца з "паганскай" яшчэ Літвой. Мусі-быць, зьніч літоўскага князя гарэў ярчэй, чымся крыжы кіеўскага князя і польскага караля.

Часы Гедыміна, калі кругом пачалося зьбіраньне славянскіх земляў: на усходзе — Калітой, на Захадзе — Лакеткам, а асабліва часы Альгерда і Вітаўта даводзіць, што беларускі народ выказаў шмат гаспадарска-сьвённага, арганізацыйнай здольнасьці. Пасьпех Масквы сапсаваў Літве-Беларусі зьдзейсьніць аб'яднаньне "усея Русі". Візантыцкая культура з яе ідэяй сама-дзярдаўнасьці дапамагла Маскве стварыць з частак Русі, фінскіх і татарскіх земляў вялікую моцную дзяржаву. Беларускае ваганьне і нявыразнасьць зрабіліся ў тым часе фатальнымі. Неакрэсьленая палітыка Вітаўта, яго прыхільнасьць да польскага шляхецтва, яго нявызначаньня адносіны да беларускіх князёў і народу, зрабілі тое, што Беларусь траціць гаспадарска-сьвённую незалежнасьць, а разам і магчымасьць выказаць свой культурны твар.

Паміралі паганскія багі, а новых так і ня прыгнаў беларускі народ. Црышла рэфармацыя, кінуліся беларусы шукаць новае слова, але і новае слова іх не задаволіла. Толькі старыя мурны па вёсках і мястэчках сьведчаць, што ў самае сэрца Беларусі прышло калвінскае казаньне, але не затрымалася, памёрла. За ім прышло каталіцтва. І вось, прыпадкова, дзеля чыста-тэрыторыяльнай стычнасьці то з усходняй, то і заходняй культурай, беларусы падзяляюцца на дзьве часткі, але засваюцца варожымі і няпрыхільнымі да абедзвюх.

З гэтага часу ваганьне народнага розуму і сумленьня ня перапыняюцца. Гэтаму ваганьню пачынае адпавядаць і блутэнне па нашым краі дзяржаўнай граніцы. То далёка на усход заходзіць яна і ў тых паветах, дзе цяпер запамнілі аб польскім панаваньні, захаваліся граматы і гэрбы "Gowrodzka Korola ego miłosci siewna j ramiaci Zygmonta" і Уладзіслава і іншых, то наадварот, у глыбіне Літвы вырастае магільны курган "ваяводы рускага цара" — глыбока ў нашай старонцы гаспадарылі тады казацкія шаблі.

Так плылі вякі. І зноў, на нашай памяці пьць вяду з Дняпра польскія коні, а праз колькі тыдняў над Бугам і Віслай гараць нялічаныя дымныя агні ворагаў і чуваць маркотную балгарскую песьню.

Да нашага часу беларускі народ ня ставіць апару ні усходняй ні заходняй хвалі і яны вольна п'ракочваюцца над яго галавой. Страціўшы ў сабе вольнага паганца, што маліўся пню, зліваўся духам з вялікімі сіламі зямлі, п'яў прыгожыя песьні, сустракаючы вяснянкамі вясну, або хаваючы Купалу, што мог вольна адпавядаць і вольнаму дыханьню ветру і руху свае душы, — страціўшы усё гэта, беларус ня убачыў нічога прынаднага і ў новым складзе жыцьця. Уплывы захаду і усходу ў перакручаных, спецыфічна славянскіх, часам карыкатурных выразях, круцілі і гвалцілі душу беларуса, толькі прымушаючы яго убачыць, што ў чужой скуру заўсёды дрэнна, што трэба вытварыць нешта сваё, роднае, блізкае, арганічнае. Шмат якоў беларусы вялі змаганьне з чужынскімі варожымі уплывамі за сваю душу, і, здаецца прыбліжаюцца часы, што будзе яна вольнай. Жыцьцё ставіць між старажытным ідэалам і кліча беларускі народ, зьяважан і забіты, ісьці нароўні з іншымі на будолю новага агульна-чалавечага ідэалу.

У гэты час, хай будзе нашым правадыром і сьветацам старажытны Скарнына, "доктар лекарскіх навук з слаўнага места Полацку", што хацеў лянць беларускі народ праменьнямі духоўнай асьветы. Ён на сабе адчуў гвалт чужацкіх культур і ня прызнаў іх сваімі ў сваім сэрцы.

Першы ад усіх пазнаў, што толькі праз разьвіцьцё асабістага і народнага духу дойдзем мы да усечалавечага ідэалу, і на мужыцкую простую мову пераклаў Сьв. Кнігу — тады адзіны праменьчык усечалавечнасьці.

За ім цягнуцца карагод, што шукалі свайго ўласнага духу, вагаліся, расчароуваліся і гінулі.

Не знайшоў свае прауды вялікі Адам і загінуў на чужыне з болем у сэрцы; блуталіся рамантыкі, у глыбіні сэрца хаваючы нуду і скаргу. Наша пакаленьне павінна стаць апошняй чарадой пад пахмурным пакаганьнем Скарныны: "і на ўсходзе і на захадзе — шукайце!"

Даўгія вякі беларусы стаялі на раздарожжы: адзін шлях кіраваўся на захад, другі на ўсход; так нашыя сьцежкі, пачынаючыся разам, расходзіліся ў розныя, праціўныя бакі.

Прауда, вызначанасьць абодвух культурных тыпаў пад уплывам часу вельмі сапсавалася: усходняе жыцьцё прымае заходна-эўрапейскія адзнакі і наадварот; цяпер трудна казаць аб розьніцы, якая існавала паміж візантызмам і лацінствам, але, у кожным разе, і да гэтай пары можна адчуваць культурныя асобнасьці абодвух тыпаў.

Аб духоўным выглядзе ўсходніх славянаў казалі шмат. Найболей выразнаю адзнакаю іх характару зьяўляецца нахіласць да ўсяго скрайнага, выразнага, ясна-падкрэсленага. Усходні славян і ня любіць нічога палавіннага, вечна шукае нейкай агульнай, аднаітнай формы, якой і пасьвячае сваё жыцьцё. Выкаваная на візантыцкіх узорах, так вырасла маскоўская гаспадарсьцьвеннасьць, якой былі пасьвечаны ўсе другія бакі культурнага жыцьця краю. Прыхільнасьць да выразнай аб'яднаючай формы, да акачальнага і бязумоўнага правядзеньня яе ў жыцьцё вызначылася ў ідэі адзінай палітычнай улады. "Уся ўлада цару" — гэты покліч так блізка па свайму палітычнаму зьместу да лезунту сучасных усходніх максіmalістаў: "Уся ўлада саветам", і ў абодвух выпадках паказвае, што іх дух — не затрымліваюцца на сярэдзіне, што кожную форму трэба правясьці ў найбольшай чыстасьці.

"Коль любіць — так без разсудку,
Коль ругнуць — так сгорыча,
Коль рубнуць — так уж смлеча..."

Вось, як характарызуе сябе велікарос. Калі ён незадаволены існуючым, дык яго абхоплівае зуда пераварнуць усё дагары нагамі. Такой рысай адзначалася ўся чыннасьць Пятра, гэта-ж бачым і ў сучаснасьці. Абхапіць усё жыцьцё разам, зьмяніць і вялікае і малае, пранікнуць далейшыя куткі жыцьця адною прызнанай формай, адмятаючы бяз ніякага жалю усё непадобнае — ідэя ўсходу ўва ўсіх яго палітычных, соцыяльных і духоўных кірунках.

Усходні чалавек лічыць, што жыцьцё павінна быць вызначаным, што ў ім хаваецца нейкая адзіная праўдзівая сутнасьць, каторую і патрэбна вызначыць. Дзеля гэтага на ўсходзе ня могуць ужыцца дзьве праціўныя ідэі; калі на захадзе барацьба вынікае толькі ў асобных часах агульнага спалоху і тады па усёй зямлі ідзе забойства, гараць вогнішчы з гэрэтыкамі і ворагамі, але потым, сунакоіўшыся, варажыя кірункі мірна існуюць разам і знаходзяць кампраміс, згоду, — змаганьне на ўсходзе ідзе да той пары, пакуль ня згіне апошні адкрыты вораг. Там кампрамісу няма, уступкі ня робяцца ні ў адной драбніцы. Дзеля гэтага, на ўсходзе адвечку садзяць у турмы і зьневажаюць чалавека не за дзеі, а за тое, што ён голіць, або ня голіць бараду, або ня так, як трэба, носіць вопратку. Усе драбніцы, усе абставіны жыцьця вымагаюць акрэсьленьня, вызначанасьці. Ува ўсіх павінен быць адзін выгляд, адні пераконаньні, адзін погляд на жыцьцё. Гэтым тлумача-

чыцца дзіцячая самапэўнасьць расейскіх камуністыч, што яны усё жыцьцё пераробяць на адзін капыл. Чуваць, што яны лічаць неабходным стварыць сваю ўласную рэлігію, каб і ў гэтай галіне жыцьцё мела аднолькавы выгляд.

Такія жыцьцёвыя адносіны зусім незразумелы для захаду; ягоная культура, наадварот, уся вырасла на барацьбе з скрайнімі кірункамі, якія захачелі абхапіць жыцьцё палкам. У Зах. Эўропе ня вытрымала спробы ідэя адзінай рэлігіі: каталіцтва не апанавала ўсіх краёў, а нарадзіла шмат пратэстанцкіх вучэньняў, што далёка разьліся, як ад свайго каранья, так і паміж сабой. Не зрэалізавалася ідэя "Сьвяшчэннай Імпэрыі", хоць у працягу сярэдніх вякоў гэтае пытаньне стаяла на чарзе. Імпэрыя рассыпалася на 5-6, неспадабных адзін на аднаго гаспадарсьцьвенных арганізмаў, разлучаных географічна і так сама разлучана пайшоўшых у сваім культурным жыцьці.

Такі лёс кожнай шырокай ідэі, якая хоча абхапіць усё жыцьцё: яе ў Зах. Эўропе затруць, скароцяць, абцягнуць тысячамі кампрамісаў. Яшчэ прыклад: эўропэйскі соцыялізм. Другі Інтэрнацыянал, разбураны жыцьцём, цяпер шукае службовае пасады ў канцэлярыях капіталізму. Наагул, у палітычным жыцьці ў праціўнасьць ўсходу, дзе ня можа загінуць прыніп канцэнтрацыі ўлады ў адных руках, або ў цара, або ў класу, на захадзе ўся ўлада падзелена паміж уладаўчымі класамі, але ніхто ня мае поўнасьці ўлады і ня зусім адапхнуты ад яе. Сіла эканамічная таксама падзелена і ўласнасьці ў народным багацьці зусім не пазбаўлены навет пролетарыят, што зусім немагчыма для забітага, матарыяльна беднага ўсходняга пролетарыяту. Акшы расейскіх шахтаў, а ў часе вайны і гаспадарсьцьвенных пазычак куплялі францускія пролетары: кухаркі, пакаёўкі, швайцары, звозчыкі; вась чаму цяпер пасья нацыяналізацыі расейскіх шахтаў і скасаваньня даўтоў яны адчуваюць сябе пакрыўджанымі гаспадарамі расейскага добра. Ангельскі работнік, можа ня ведаючы аб тым, карыстаў з эксплёатацый індустрыяльнага вырабу і гандлю, каб палепшыць свой дабрабыт: мець кватэру ў 3-4 пакоі, электрычнасьць, газавую печ, піаніна, мяккія мэблі. Так само жыцьцё праціўнасьць разьвіцьцю скрайнасьцяў, ставячы ім апар. Навет такая умеркаваная ідэя, як Ліга Народаў, радзіўшыся ў Амэрыцы, на эўропэйскім грунце пацярпела катастрофу, дзеля таго, што здавалася залішне радыкальнай.

Трэба адзначыць, як цікава зьявіцца захадняга жыцьця, што разьбітае войска прыхільнікаў нейкай ідэі не складае свайго аружжа, а праітраўшы бойку, пачынае існаваць, як звычайны агульна-грамадскі фактар. Бачым, што па катастрофе каталіцтва, яно існуе і карыстаецца ў нейкай частцы грамадства пашанай і падтрыманьнем. Наагул, варажыя кірункі шукаюць паразуменьня, ідуць на згоду, абцяваюцца падтрыманьнем аднаго.

З гэтага выплывае нейкі распыл жыцьця, існаваньне шмат асобных, нічым ня зьвязаных часцінак. Мір, як асобны, так і грамадзянства, ня зьвязаны нейкім аб'яднаньнем. Усё рассыпана, усё падзелена, варажы настроенае жыве разам, не пратэстуе. Да часу пакуль няма значнай перавагі, асноўна зах.эўропэйскіх адносін, кампраміс.

х х х

Мн, беларусы, вагаліся паміж двума культурнымі тыпамі, ня ведаючы да якога прылучыцца. Нам падабалася ўсходняе прастата, шчырасць, адпаведнасьць выгляду нутранай сутнасьці, якія вызначаюць чалавека ўсходу. Калі ён добры да каго, дык можа палажыць за яго сваю душу; калі ён кажа, што любіць, дык ня зробіць ніякае прыкрасьці. Старажытны прыклад — кіеўскі князь Сьвятаслаў: ён ніколі ня ўжываў хітрасьці, здрады. Ідучы на ворагаў, папярэджаў іх: "Іду на вы".

Гэта грунтоўная рыса ўсходу нам вельмі падабалася, але угледжваючыся ў жыцьцёвыя аб-

ставіны мы прыкмецілі, што правесці яе цалкам у жыццё — немагчыма. Мы прыкмецілі, што апрача манн карнага можа быць і ёсць яшчэ мана сьвятая. Яе толькі дзеля карысці і з прычыны нізкіх пабудзьняў, нельга называць сваіх ворагаў — ворагамі, а з прычыны грунтоўнай нявыразнасці жыцця, калі часта самыя простыя рэчы трудна называць іх уласнымі іменнямі. Прыклады на кожным кроку даводзяць нам аб гэтым. Не аб кожнай рэчы можна пэўна сказаць, ці любім яе, ці не, ці добрая яна, ці благая. Вялікі абшар жыцця застаецца нявыразным цёмным і толькі з вялікай тугой гэта шэрае можна называць белым, або чорным.

Тое, што захад уцяміў гэтую праўду, нам вельмі спадабалася і было вельмі прынадна. Заходняе пьвярозае пачуццё здавалася нам зусім адпаведным да сапраўдных абставін жыцця. З гэтага пачуцця выдзірае зах.эўропэйская першасць да розных кірункаў людскай думкі і яе праяваў, з гэтага вынікае і тое вельмі прыёмнае асабістае захаваньне заходняга эўропэйца, якое сваёй далікатнасцю так адзначае яго ад простага і грубага усходу.

Дык вось, нам вельмі падабалася і цягнула шчырасць і вызначанасць усходу, а з другога боку — большая аб'ектыўнасць і болей чалавечае захаваньне захаду. Ёсць вымагае сінтэзу, згарманізаваньня абодвух кірункаў, але гэта, як убачым, зрабілася немагчымым.

У сваёй акрэсленасці кірунку, нахілу усё даводзіць да канчатку, усю даваць аднолькавую форму, усход даводзіць да абсурду. Як драбніца, вышла і тое, што усход не прынаваў нас, як беларусаў, а вымагаў ад нас прыняцця свайго усходняга выгляду, які, па усходняму разуменьню, быў абавязковым. "Славянскія ручы сольцця в руском море" — вось як падгрунтавалася абавязковасць абмаскаліцца. З гэтага вынікае гвалт і ўціск нашай індывідуальнасці, з гэтага — гвалтоўнае жаданьне адняць наш твар. Яны ня уцямілі, што разам з беларушчынай мы трацім і лепшую частку чалавечнасці.

Нашага вызвалення, нашага рэгунку ад прымусу усходу мы чакалі ад захаду. Ён ішоў да нас з прыёмнай усмешкай на рожавых вуснах, і мы гістарычна пазнаёміліся з гэтым ласкавым выглядам. Праўда, нашым бліжэйшым захадом былі славяне, палякі, і заходнія ўплывы ў іх спецыфічна-славянскія выразы, але усё-ж гэта быў захад. Прынцып ня толькі ня лічыць шэрае чорным, але сьцерагацца і белае называць белым быў прыняты і нашымі суседзямі. І глыбокія народныя гістарычныя даследзіны навучылі нас, што калі заходні чалавек робіць вам прыёмнасць, дык гэта ня знача, што з яго боку ня будзе прыкрасці. Яго пашалонак сьведчыць ня толькі аб прыкрасці, але і аб магчымасці здрады, такія ўжо глыбокія, народныя даследзіны.

Гэтая рыса захаду можна адчувалася ў яго адносінах да нас. Ён прынёс нам найлепшыя ідэі: гуманістычныя, ліберальныя, дэмакратычныя, але разам з пекнымі словамі заўсёды змяшчаліся гвалт духоўны і эканамічны, эксплёатацыя, ўціск, зьявага. Пекныя словы і благія дзеі неяк дзіўна і незразумела для нас ужываліся ў заходнім жыцці.

Усход гвалціў нас у імя шырокіх заданьняў: у імя зьліцця усіх славянаў, у імя аб'яднаньня пролетарыяту ўсяго сьвету. І гэта ня толькі адзначае маскалёў, а ўсяго усходу нагул, бо навет адзін харвацкі паэт і той кажа, што харваты абновяць сьвет, пойдучь на чале паўстаньня проці "гнілога захаду" і створаць вялікі ўсясьветны культурны сінтэз. А захад не такі, захад такой абмылі ня зробіць: ён ведае няздольнасць, немагчымасць рэалізацыі такіх ідэй. Але практычна адносіны да нас усходу і захаду розьняцца толькі ў драбніцах: не па сутнасці, а толькі па колькасці велічыні. Усход адразу захоплівае шмат, захад — па сваёй далікатнасці — меней. Ніводзін эўропэйскі імперыялізм не параўнаецца ў сваіх замерах і плянах з маскоўскім Інтэрнацыяналам, так сама

і Варшава ніколі ня квапілася на Маскву, або Прагу, туды як Масква зусім шчыра ў сваім славянафільсьціве хоча валодаць і Прагай і Варшавай і Белградом і Софіяй.

Затое захад — вялікі чалавек на малых справы і яго здольнасці можна адбівацца на беларускай шыі. Польшча ня верыць у сваё славянскае прызначаньне, яе мэсьянізм — усходняга капітала, яго творца — беларус па крыві — Міцкевіч. Але для сапраўднага паляка яго мары так, пекныя словы, а арганічна зразумелай і прыёмнай польскаму сэрцу засталася "idea ja świątobliwa", вельмі далёкая ад міцкевічаўскага мэсьянізму, толькі штучна ім прыздобленая. Тут справа не ідзе аб усім сьвеце, аб усіх славянах, не — Польшча хоча быць "od morza do morza".

І вось ідзе гвалт над нашымі душамі, бо мы прыпадкова апынуліся так сама паміж абодвума морамі. Тут захад ідзе з усёй жорсткасцю усходу: гвалт, прымус, зьдзек, вырваньне душы беларуса ідзе разам з усімі атрыбутамі прыёмнага заходняга твару.

Х Х Х

За даўгія які гнёту і зьдзеку над нашай душой мы уцямілі, што якую скуру с ілком не накінь чалавеку, ён застаецца незадаволены, бо заўсёды ён хоча перш-на-перш быць самім сабой, чалавекам, а не замарожаным каталіком, або праваслаўным, выгаленым на адзін капітала расейцам, ці палякам, прававерным буржуэем, ці камуністам. У гэтыя песныя мізэрныя рамкі не ўсадыць вялікай душы чалавека. Векавое дасьведчаньне кажа нам, што вольнага разьвіцця нашага духу не запаўняе ні заходняга ні усходняга культура, бо яны абяртаюцца ў формах гвалтоўнага, людоежнага мэсьянізму, і розьніца між імі толькі ў назвах, лэзунгах, а іх апіскаючыя ланцугі — аднолькавыя для нашага духу.

Трэба шукаць на другіх шляхах...

Каб запэўніць нашаму народу вольную творчасць ува усіх галінах жыцця, трэба стварыць і адпаведныя, свае, беларускія формы жыцця. Гэта-ж зусім ясна, але ў сьветлым імкненьні духовага адраджэньня хаваецца і вялікая небясьпека: каб як замест чужацкіх мэсьянізмаў не стварыць свайго ўласнага, каб як, знойдзеныя формы новага беларускага жыцця, не зрабіліся для нас саміх вялікай турмой і зьдзекам. Бо на прыкладзе чужацкіх мэсьянізмаў мы бачылі, як страшэнна сьціскае жыццё атрыманая неакрэсленую ўладу форма. З нашага высокага парыву індывідуальнага і народнага адраджэньня ня створым-жа гвалту і энку ні для іншых, ні для саміх сябе: не павінна быць беларускага мэсьянізму. І ў вялікім і малым, і для сваіх і чужых, ён — прымус, зьдзек і сьмерць. Уласным коштам — мільёнамі сьмерцяў, хваробы, нуды служылі мы чужацкім мэсьянізмам. Не на гэтай падставе збудуем нашу будучыню.

Трэба шукаць на другіх шляхах.

Трэба пазнаць, дзеля чаго сучаснае жыццё нашых суседзяў прыняло такія сьціскаючыя, гвалтаўнічыя, бяздушныя формы.

ІГНАТ АБДЗІРАЛОВІЧ

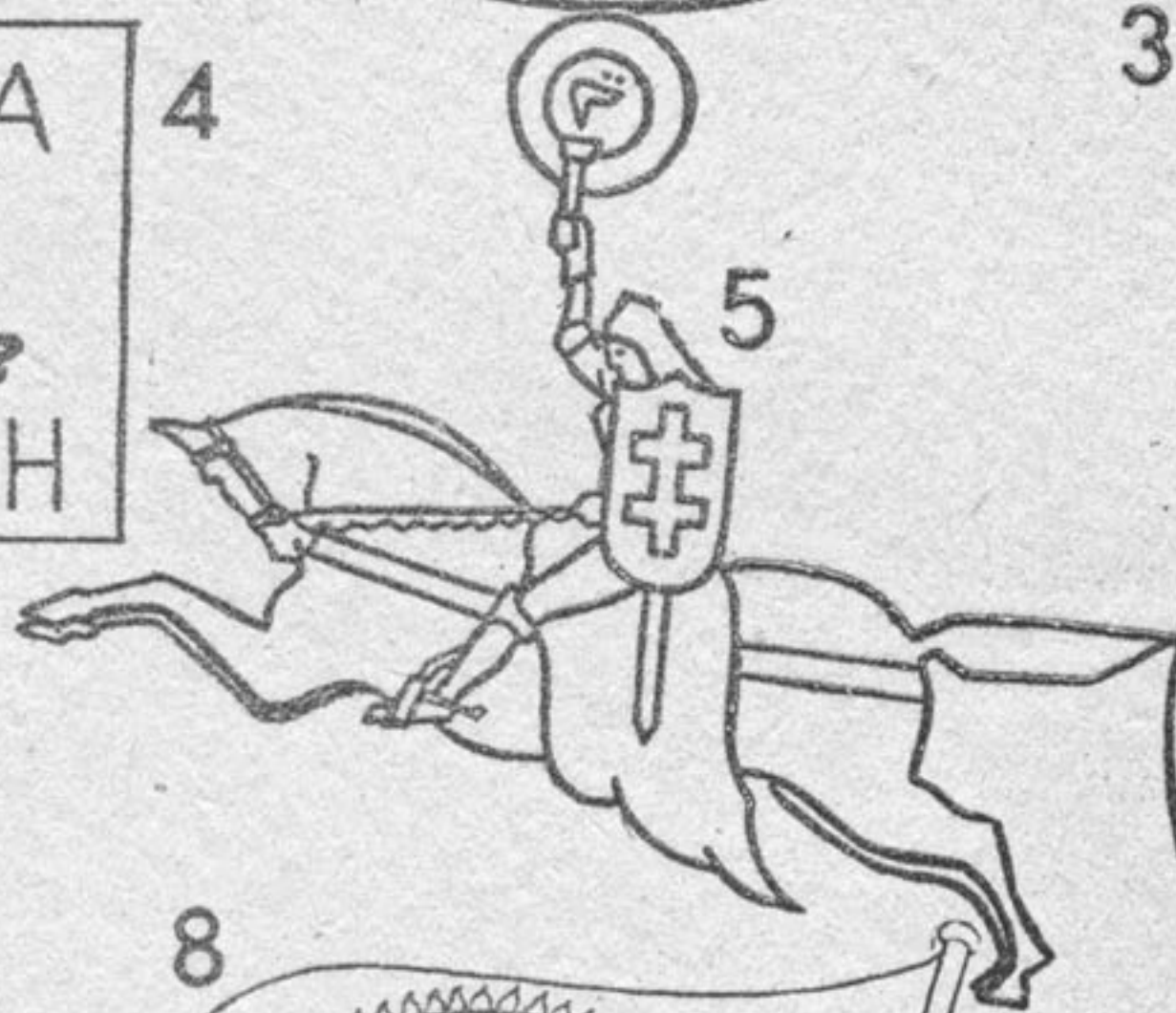
(ПРАЦЯГ У НАСТУПНЫМ НУМАРЫ)

РЭДАКЦЫЯ УСЬЦЕШАНАЯ

Паслухаўшыся нашага бюлетэня ды здаровага сэнсу, выдавецтва "Мастацкая літаратура" нарэшце зьяло вэта зь лірыкі маладога Карла Маркса: праз тыдзень пасля выхаду 3-га нумара "Супольнасці" класік у перакладзе В.Сёмухі зьявіўся ў кнігарнях. Сьпятайцеся набыць унікальнае выданьне — яго сьведчыць аб перамозе дэмакратызацыі на Беларусі.

НАШ АДРАС: МІНСК, 220050, АБАНЕНТНАЯ СКРЫНЯ

№ 224

ТАВАРЫСТВА
БАЦЬКАУШЧЫНА (1918)

ЧАСОПІС "САКАВІК" (1947)

1. МАЛЮНАК "ПАГОНІ"
2. БЕЛАРУСКІ КААПЭРАТЫўНА-ГАСПАДАРЧЫ САМАПОМАЧ 1934 /МАЛ. В. ДРАЗДОВІЧА/
3. БЕЛАРУСКАЕ СТУДЭНЦКАЕ ЗГУРТАВАНЬНЕ (1946)
4. БЕЛАРУСКІЯ СКАУТЫ (1947)
5. ЗГУРТАВАНЬНЕ БЕЛАРУСКАЕ МОЛАДЗІ БЕЛАРУСКАЕ СТУДЭНЦКАЕ ТАВАРЫСТВА У ЗША (1954)
6. ПЯЧАТКА 1-ГА НАРОДНАГА САКРАТАРЬЯТА БНР
7. ВАРЫЯНТ МАЛЮНКА "ПАГОНІ"
8. БЕЛАРУСКАЕ /КРЫВІЦКАЕ/ КУЛЬТУРНАЕ ТАВАРЫСТВА ІМЯ ФР. СКАРЫНЫ /ПРАГА 1935/
9. КАМІТЭТ СУВЯЗІ БЫЛЫХ БЕЛАРУСКІХ БАЙСКОЎЦАЎ /1980/

10 ЧАСОПІС "ШЛЯХ МОЛАДЗІ" 1936 ВІЛЬНЯ

ГАРТАЮЧЫ КЛАСІКАУ...

Кожны новы палітычны лідэр нашай краіны, прыходзячы да ўлады, абвінавачваў свайго папярэдніка ў адыходзе ад ленінскіх прынцыпаў і абвешчаву новую сапраўдную эру ленінізму. Але, відаць, дарма нашы кіраўнікі дакаралі адзін аднаго...

Мяркуюце самі.

1918 год, вясна, сусветная рэвалюцыя, на якую так спадзяваліся, не спыняецца і таму: "Пакуль у Германіі рэвалюцыя яшчэ марудзіць "разрадзіцца", нашая задача — вучыцца дзяржаўнаму капіталізму ў немцаў, усімі сіламі пераймаць яго, не шкадаваць дыктатарскіх прыёмаў для таго каб паскорыць гэтае перайманьне яшчэ больш, чым Пётр паскараў перайманьне заходніцтва варварскай Руссю, не спыняючыся перад варварскімі сродкамі барадзбы супраць варварства." Докладна гэтыя ж словы Ленін паўтарае і ў 1921 годзе.

Напярэдадні рэвалюцыі, верасень 1917 году: "...вялікія буржуазныя рэвалюцыянеры. Францыі 125 гадоў таму зрабілі сваю рэвалюцыю вялікай праз тэрор супраць усіх прыгнятальнікаў, і памешчыкаў, і капіталістаў!"

А вось некалькі трэпных слоў пра свабоду друку: "Мы і раней казалі, што закроем буржуазныя газеты, калі возьмем уладу ў рукі. Цяпер ёсць існаваньне гэтых газет, значыць перастаць быць сацыялістам" /кастрычнік 1917 г./

Сацыялістамі бальшавікі засталіся, газеты закрылі. Трэба было далей замацоўваць уладу. Але якім чынам?

"Навуковае павяшчэнне дыктатуры азначае нішто іншае, як нічым не абмежаваную, ніякімі законамі, ніякімі абсалютна правіламі ўладу, якая абавязана непасрэдна на гвалт" /1920 год/.

Красавік 1918, у працы Леніна "Чарговыя задачы Савецкай улады": "Ці неогуч сумяшчальна прызначэнне асобных людзей, якім даюцца неабмежаваныя паўнамоцтвы дыктатараў, з карэннымі зноўнамі Савецкай улады..?" І тут жа ж адказ: "...абсалютна ніякай прынцыповай супярэчнасці паміж савецкім /г.зн. сацыялістычным/ дэмакратызмам і выкарыстаннем дыктатарскай улады асобных людзей няма."

У 1918 годзе былі створаны прамысловыя суды, і ўжо 1 красавіка 1918 на паседжанні ВСНХ Ленін сказаў: "Што ж тычыцца карных мер за незахаванне працоўнай дысцыпліны, то яны павінны быць больш строгімі. Неабходна кара аж да турэмнага знявольнення. Звальненне з завода таксама можа быць, але характар яго цалкам змяняецца. Пры капіталістычным ладзе звальненне было парушэннем грамадзянскай здзелкі. Зараз пры парушэнні працоўнай дысцыпліны, асабліва пасля увядзення працоўнага абавязку, учыняецца ўжо крымінальнае злачынства, і за гэта павінна быць пэўнае пакаранне"

У той жа ж час з'яўляюцца і канцэнтрацыйныя лягеры, і спецыяльныя пастановы-інструкцыі па іх дзейнасці.

"Даручыць Склянскаму, Маркову, Пятроўскаму і Дзяржынскаму неадкладна арыштаваць некалькіх членаў выканкомаў і камбедаў у тых мясцовасцях, дзе расчыстка сьнегу вядзецца не зусім здавальняюча. У тых жа ж мясцовасцях узяць заложнікаў з сялян з тым, што, калі расчыстка сьнегу ня будзе праведзена, яны будуць расстраляныя./з пастановы аб праве вынясення прысуду ВЧК і рэвалюцыйнымі трыбуналамі. 1919 люты/

Зь ліста т.Фёдараву 9 жніўня 1918г.: "В Нижнем, явна, готуецца белогвардзейскае восстание. Надо напрямч все силы, составить тройку диктаторов /Вас, Маркина и др./, навести тот час массовый террор, расстрелять и вывести сотни проститутток, спаивающих солдат, бывших офицеров и т.п.

Ни минуты промедления...

Надо действовать вовсю: массовые обыски. Расстрелы за хранение оружия. Массовый вывод меньшевиков и ненадежных"

Телеграмма у Саратау, т.Пайкесу:

"...расстрельваць...нікога не пытаючы і

не дапушчаючы ідыёцкай валакіты..."/22 жніўня 1918/.

У Прэзіднум Маскоўскай Рады рабочых і сялянскіх дэпутатаў:

"Дорогие товарищи! Вынужден по совести сказать, что ваше постановление так политически безграмотно и так глупо, что вызывает тошноту. Так поступают только капризные барышни и глупенькие русские интеллигенты."

Простите за откровенное выражение моего мнения и примите коммунистический привет от надеющегося, что вас проучат тюрьмой за бездействием" /12 кастрычніка 1918/.

Максіму Горкаму ў адказ адносна арыштаў інталігенцыі: "Корленко ведь почти меньшевик. Халкий мещанин, плененный буржуазными предассудками". "Нет, таким "талантам" не грех посидеть недельки в тюрьме". "Интеллектуальные силы рабочих и крестьян растут и крепнут в борьбе за свержение буржуазии и её пособников, интеллигентиков, лакеев капитала, мнящих себя мозгом нации. На деле это не мозг, а говно" /15 верасня 1919/.

З пастановы СТО аб узмацненні пакарання за парушэнне правілаў карыстання чыгункай 15 красавіка 1921 г.: "Асобы, якія едуць на паравозах і тармажных пляпоўках падлягаюць неадкладнаму арышту і накіраванню ў мясцовыя ЧК на прадмет далейшага накіравання іх у канцэнтрацыйныя лягеры тэрмінам да 5 год"

Смольны, Зіноўеву:

"Знакомити физиком Паулау просишь за мяжу. Аппусышь за мяжу Паулава науряд ці рацыянальна, таму што ён і раней выказваўся ў тым сансе, што будучы праўдзівым чалавекам, ня зможа, калі узьнікнуць адпаведныя размовы, ня выказацца супраць Савецкай улады і камунізму у Расіі."

Таму пакаранне было б, як выключэнне, даць яму звышнармальны паёк" /25 чэрвеня 1920/.

"Трашу вас сабраць на раду наркомаў — аб аздараўленні заводаў і забрэк шляхам скарачэння колькасці едакоў" /12 красавіка 1921/.

Савету Працы і Абароны:

"Марудна афармлялі заказ на водныя турбіны!.../ Гэта абуральна! Абавязкова знайдзіце вінаватых, каб мы гэтых паскуднікаў маглі згнаць у турме" /13 верасня 1921/.

Небарак прафесар Ціхвінскі, кіраўнік пётраградскіх лябараторыяў Галоўнага нефіянога камітэту. Адною фразы Ільіча было дастаткова:

"Ціхвінскі не выпадкова арыштаваны: хімія і кантрэвалюцыя не выключаюць адзін аднаго" /верасень 1921/.

Расстраляны ў тым жа ж годзе.

У Галоўнае ўпраўленне вугальнай прамысловасці:

"Ёсць некаторыя сумненні ў метаэгоднасці выкарыстання урубавых машын. Той вытворчы эффект, якіга чакае ад прымянення урубавых машын т.Пятакоў відавочна перабольшаны. Кіркая лепш і танней" /жнівень 1921/.

Пачынаецца выгнанне прафесуры.

Каменеву і Сталіну:

"Звольніць з МВТУ 20-40 прафесараў. Яны нас волзьяць за нос" /21 лютага 1922/.

1922 год. Ленін піша Курскаму: "т.Курскі! /.../ Даслаю Вам накід дадатковага параграфу Крымінальнага Кодекса. /.../ Асноўная думка, спадзяюся, ясная, нягледзячы на ўсе недахопы чарныя: адкрыта выстаўіць прынцыповае і палітычна праўдзівое /а ня толькі крыўчна-вузкае/ палажэнне, якое матывуе сутнасць і апраўданы тэрору, яго неабходнасць, яго межы. Суд павінен не ліквідаваць тэрор; абвешчана гэта было б самападманам, а абгрунтаваць і узаконіць яго прынцыпова, ясна, без фальшы і без прыхаршванняў. Фармуляваць трэба як мага шырэй, бо толькі рэвалюцыйная правасвядомасць і рэвалюцыйнае сумненне паставіць умовы прымянення на справе, больш ці менш шэрака."

Верыянт I.

Прапаганда, альбо агітацыя, альбо удзел у арганізацыі, альбо садзеянне арганізацыям, што дзейнічаюць /прапаганда і агітацыя/ у кірунку дапамогі той частцы міжнароднай буржуазіі, якая не прызнае раўнапраўя камуністычнай сістэмы,

што прыходзіць на змену капіталізму, караешца вышэйшай мерай пакараньня, з заменаў, у выпадку зьмяжчальных віну акалічнасьцяў, пазбаўленьнем свабоды альбо высылкай за мяжу...". У будучым знакаміты 58 артыкул.

І на заканчэньне — два нягромкія акорды. Першы зь іх выклікае сьлёзы, другі — таксама.

т. Уншліхту:

"Галоснасьць рэвалюцыйных трыбуналаў /ужо/ не абавязковая. Склад іх узмацніць Вашымі людзьмі, узмацніць іх усялякую сувязь з ВЧК, узмацніць хуткасьць і сілу іх рэпрэсій. Перамоўце з Сталіным, пакажыце яму гэты ліст" /31 студзеня 1922/.

т. Каменеву:

"Ці ня можаце Вы паклапаціцца, каб пасадзілі кветкі на магільні Інасы Арманці?" /24 красавіка 1921/.

Публікуючы гэты артыкул, мы карысталіся матар'яламі аднаго з нашых карэспандэнтаў, а таксама публікацыяй В. Ярафеева ў газэце "Сьогласіе" № 5, 1929 г.

Некаторыя цэтаты пададзены без перакладу, з тым, каб чытач лепш адчуў сваеасаблівасьці стылю Уладзіміра Ільіча Леніна.

ПЕСЬНЯ ЗЬ МІНУЎШЧЫНЫ

Не зусім традыцыйная для апошняга пакаленьня беларусаў песня. Аўтар — малады бард з Воршы Андрэй Мельнікаў — нядаўна пачаў гаварыць ды пісаць па-беларуску, таму натуральна, што ў вершах ёсьць пэўныя моўныя хібы. Але самае каштоўнае, на нашую думку, у гэтай песні — цэльнасьць мэлёды і словаў, эмацыянасьць, нечэжнасьць і караткевўцкае адчуваньне гісторыі, мінуўшчыны.

Над краінай — хмары, хмары...
Крыкнеш гучна — глуха, глуха...
Нашыя надзеі-мары
Замытае завіруха.
Іх у чалавечым сэрцы.
Цемра ў краі даўгачасна.
Толькі ў тваім вакенцы,
У ім адным, сьвятло ня згасла.

Выйдзі, ясна панна,
Выйдзі, мая кахана.
Я цябе чакаю ў парку,
І са мною мае коні,
Што па снезе ад фальварку
Да няздрадзішага вайску
Панясуць нас шпарка-шпарка,
І ніхто нас не дагоніць.

Цераз поўні, праз пулчы,
Міма вёсак, міма вежаў,
Міма замкаў старажытных
Да мясьцін, дзе нас сустрануць,
Да мясьцін, дзе падтрымаць
Нашы сябры-аднадумцы
З усёй Рэчы Паспалітае.

Па расьцэрзанаў Айчыне
Чужаземны Вайскі рышчуць.
Крумкачы спраўляюць трызну,
Але зьнікнуць папялішчы.
Незалежнасьці паходня
У нас і гонар, і сумленьне.
Пад харугвамі з "Пагоняў"
Пад сьцягамі "Адраджэньня"

Прыдзем, ясна панна,
Прыдзем, мая кахана,
З нашым войскам незалежным
Да сваёй зямлі адзінай.

Вернем лясы і паркі,
Вернем свае фальваркі.
І калісьці непазьбежна
Мы адродзім усю краіну.

Нашыя маёнткі ў пушчах,
Нашы вёскі, нашы вежы,
Нашы замкі старажытныя.
Ад Балтыку і да Крыму,
Да мясьцін, дзе падтрымаць
Нашы сябры-аднадумцы
З усёй Рэчы Паспалітае.

Над краінай — хмары, хмары...
Крыкнеш гучна — глуха, глуха...
Нашыя надзеі-мары
Замытае завіруха.
Іх у чалавечым сэрцы
Цемра ў краі даўгачасна.
Толькі ў тваім вакенцы,
У ім адным, сьвятло ня згасла.
Выйдзі, ясна панна,
Выйдзі, мая кахана.
Я цябе чакаю ў парку,
І са мною мае коні,
Што па снезе ад фальварку
Да няздрадзішага вайску
Панясуць нас шпарка-шпарка,
І ніхто нас не дагоніць.
Цераз поўні, праз пулчы,
Міма вёсак, міма вежаў,
Міма замкаў старажытных
Да мясьцін, дзе нас сустрануць,
Да мясьцін, дзе падтрымаць
Нашы сябры-аднадумцы
З усёй Рэчы Паспалітае.

«СОРАМНА НЕФАРМАЛАМ...»

Нядаўна пабачыў сьвет 6-ты нумар беларускамоўнай "Беларускай трыбуны". Я і раней скептычна ставіўся да гэтага выданьня, бо ягоны ўзровень не падымаўся вышэй перадрукаў з розных крыніц і ськандальнай хронікі. Але гэты выпуск выклікаў проста абурэньне. Цяпер рэдакцыя замахнулася ў сваім шырпатрэбе на нашую гістарычную спадчыну. Першая падборка — гэта акуратна перадрукаваны артыкул з часопіса "Крывіч" № 1/7/ за 1924 г., які быў зьмешчаны на 87-88 старонках пад псеўданімам В.Д-скі. Не, перапрашаю, я памыліўся, не акуратна перадрукаваны, а хутчэй кудасна пекрэмзаны з тым, каб уплішчыць яго ў рамкі "выданьня". У выніку атрымалася нейкая макуха, у якой траціцца навуковы і дакумэнтальны падыход аўтара. Такі зьявечаны твор ня варты подпісу В. Ластоўскага.

Акрамя таго, рэдакцыя палічыла магчымым самабытную мову аўтара замяніць "сучаснай нефармальнай". Пэўна пачынаць знаёміць чытача з В. Ластоўскім трэба ня з гэтага адарвананага ад часу артыкула. У таго ж аўтара ёсьць больш значныя творы. Вось што ў 1913 г. пісаў пра Ластоўскага Максім Багдановіч: "Власт надрукаваў усёго 3-4 рэчы, але кожную можна ўзяць за прыклад, як трэба пісаць?"

Мне здаецца "трыбуністы" проста ня здолелі падьсьці да працы больш сур'езна, чым абразлі ня толькі Ластоўскага, але і нас, чытачоў.

Яшчэ большае абурэньне выклікаў пададзены "жыльцяпіс". Сорамна нефармалам у якасьці галоўнай крыніцы браць БелСЭ, выдадзенаю ў 1972 г. Ды яшчэ там, дзе гутарка ідзе пра беларускі буржуазны нацыяналізм. Рэдакцыя безсорамна зрабіла перадрук, зьмяніўшы толькі сэнс некаторых словаў на адваротны. Вось прыклад: на старонцы

№7 6-га тома БелСЭ чытаем: "Ластоўскі Вацлаў Ёсьмінавіч /20.10.1883, Фальварак Калесьнікі Дзісенскага пав. Віленскай губ. — 1938/, гісторык і публіцыст, адзін з ідэялягаў беларускага нацыяналізму. Зь сям'і дробнага арандатара". А вось як гэты кавалак падае "трыбуна": "Нарадзіўся ў фальварку Калесьнікі Дзісенскага павяту Віленскай губерні ў сям'і дробнага арандатара. Гісторык, публіцыст, адзін з ідэялягаў беларускага нацыянальнага руху."

Інакш, як крадзежам гэта не назавеш.

Алесь Шынкін..

БУЧЫМСЯ МОВЕ

У якіх выпадках назоўнікі мужчынскага роду з чыстай асновай у родным склоне адзіночнага ліку маюць канчаток -а/я/, а ў якіх выпадках — канчаток -у/ю/?

I. -а/я/ маюць назоўнікі, якія азначаюць прадметы непадзельныя. Частка іх ня можа звацца імем цэлага прадмету:

- а/ прадметы жывыя: сына, брата, ката, зубра;
- б/ дрэвы, расьліны: дуба, клёна, васілька, аўса, пня, сланечніка;
- в/ рэчы й прылады: шпэтка, стала, бота, тэлевізара;
- г/ назовы частак цела: локця, пальца, ілоа, языка /але твару/;
- д/ назовы месяцаў і дзён тыдня: кастрычніка, сьнежня... панядзелка, аўторка...
- е/ назовы меры, грошай: мэтра, літра, рубля;
- ж/ тэрміны /асабліва з суфіксам -нік/: дзеяслова, назоўніка, дзейніка...
- з/ памяшальныя: лясочка, кавалачка, садочка.

II. -у/ю/ ставіцца ў назоўніках мужчынскага роду, калі яны азначаюць прадметы падзельныя:

- а/ назовы рэчываў, матар'ялаў і зьяваў прыроды: пяску, цэменту, цукру, вугалю, дажджу, туману, агню, дыму, грому, ветру;
- б/ разумовыя /абстрактныя/ паняцьці: клопату, розуму, болю, жалю, суму, страху, голасу, запалу, поступу, факту, друку;
- в/ прадметы зборныя: людзі, ватоўпу, народу, лесу, гаю;
- г/ у назоўніках іншамовнага паходжаньня: дакументу, тому, пляцу, інстытуту, Мадрыду, Парыжу, Рыму;
- д/ у такіх словах, як: краі, сьвету, сьледу.

I. Некаторыя назоўнікі могуць мець канчаткі і -а/я/, і -у/ю/: з маста — з мосту; каля дуоа /дрэва/, але: стал з дубу /матар'ял/.

II. У геаграфічных назвах у адных выпадках дазваляецца канчаток -у/ю/, у другіх — -а/я/, а ў трэціх тыя й тыя: зь Менску, Слушку, Полацку, але з Барысава, з Міра, з Гомелю й Гомеля.

Ад рэдакцыі: Мова павінна быць чыстая і пісьменная. У гэтым сэнсе "Супольнасьць" падзяляе думку публікаткі студэнтаў Канфэдэрацыі Беларускіх Суполак "Студэнцкая думка". Мы і надалей будзем зьямацца моўныя гутаркі ў разьдзеле "Вучымся мове".

ЗВАРОТ ДА СУМЛЕНЬНЯ

Вайсковец, кім бы ты ня быў: афіцэр ці шаранговы; зь якога б ты народу ня вышаў, задумайся на хвіліну... шчырую размову прапануе табе афіцэр Узброеных Сіл, г.зн. такі ж як і ты.

Пачнем з прынцыпу пабудовы войска. Чаму

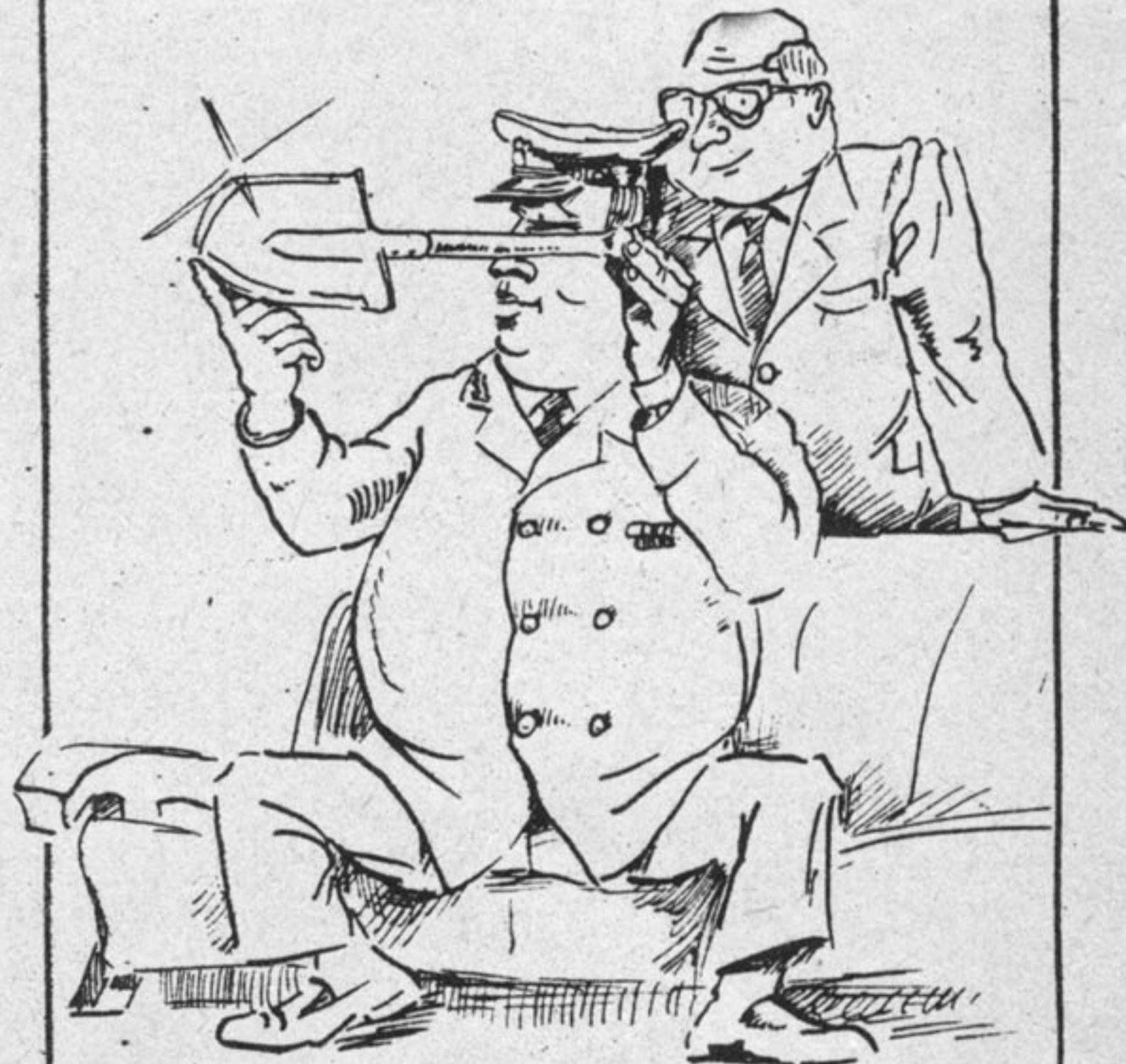
ты служыш на Беларусі?! Чаму не знайшлося табе месца на тваёй Башкаўшчыне? Ці ня лепей табе было б служыць на зямлі тваіх бацькоў, дзе й ты сам нарадзіўся?! Менавіта таму цябе і заслалі далей ад роднай хаты, каю тут ты быў чужынцам! Хай гэтакі слова ня крудзіць цябе. Але ж ці стаў бы грузін-вайсковец аязылітасна секчы сваіх братаў грузінаў? Наўрад ці так! Усё гэта добра ведалі тыя, хто зацьварджаў "экстэртарыяльны" прынцып пабудовы войска! Спасьляваўся пры гэтым, што такі прынцып будзе садзейнічаць выхаваньню ў кожным з нас інтэрнацыяналіста. Гэта былі словы. На справе атрымалася, што вырошчваюць з нас манкуртаў!

Пры усім гэтым ніводзін разумны чалавек на Беларусі не назаве цябе агупантам. Ён ўсе разумеюць: ня ты ў гэтым павінны. Дык калі ёсьць у цябе сумленьне, — ня стань паслухмянай дубінкай у руках тых, хто давеў краіну да крызісу, хто проста фізічна няздольны нешта пераасэнсаваш. Зараз ты разам з намі дзеліш забруджаныя радзённасьці павятра ды харч... За што беларусам такая доля, за ветлівасьць і проразьлівасьць?! Ты гэта ўсё і сам ведаеш. Дык ці ўзьмімеш у цябе рука на тых людзей, якія стварылі БНФ?

Ты спашлеся на загад. Але ж, згодна інструкцыяў таго ж Міністэрства абароны Сакза, асоба, што выканала загад, які прывёў да цяжкіх вынікаў /напрыклад: чалавечых ахвяраў/ можа быць прыцягнутая да адказу. У той жа час Вайсковы Статут патрабуе выкананьня загаду ў любым выпадку.

Загад загадам, але ці не закатуе цябе потым уласнае сумленьне?!

Па даручэньні Вольнага Згуртаваньня Вайскоўцаў /Менск/ Алесь Лісяня.

Рад-ў: Ракамендую — ідэальны сродак дэмакратызацыі грамадзтва.

Сак-ў: Та-ак, цудоўная рэч... Мы з таварышамі даўно меркавалі каб набыць партыю для Беларусі.

* * *

" 235, ... ну, скажам 270" — выляцела раптам з вуснаў ... Старшыні Вярхушняга Савету БССР І.Я.Навуменкі пры падліку галасоў пад час апошніх сясіі.

Адзіная недарэчнасьць у гэтым узору "беларускага парламентарызму" — гэта не адключаны ў час мікрафон.